

Nem kritikai igényű kiadás ez, mégis illendő megjegyezni (akad, ki forrásmunkaként használja), hogy a legtöbb hiányt itt érezzük. A jegyzetelés elég szűkös, nevek, fontos megemlített események maradnak homályban. A „függelékben” pedig több téves adat, elírás található (születési, halálozási dátumok hiányoznak, szerkesztők névsora pontatlan, Gombos Gyula lapjának neve nem Magyar hét, hanem Magyar Út stb.).

A bevezetőben ígért teljesség talán elmaradt, a kötet mégis hasznos olvasmány. Egy nemzedék útkeresésének, hitvallásának magánemberi szférái is kibontakoznak, s megpendül az a húr, melyen egy mostoha sorsú mikro-közösség kristálytiszta dallama hallatszik. Egy hangon szóló, de száz színű húr ez, s hiányként élő értékeket tudatosít.

Külön érdem, hogy a jórészt indulása óta Kaposváron élő Takáts Gyula — már 1942-ben a Diárium vitájában súllyal szólt a vidék kulturális fölemeléséért — jó néhány, az irodalomtörténet lapszéleiről is lecsúszott mozzanatot újra az emlékezetbe emel. (Magvető, 1984.)

N. PÁL JÓZSEF

SZAKOLCZAY LAJOS: DUNÁNAK, OLTNAK

„AZ ÖTÁGÚ SÍP JEGYÉBEN”

Illyés Gyulának az egyetemes magyar irodalmat jellemző metaforájával ajánlja szerzője „szerény kísérletként” másfél évtizedes munkásságából közreadott válogatását. Az írások többsége a hetvenes években jelent meg. Aktualitásuk éppen mondandójuk fontossága miatt — mit sem vesztett frissességéből.

Szakolczay Lajos pontosan behatárolható tematikájának egyetlen átfogó témakörén belül rendkívül változatosan és sokoldalúan ad hírt mind a vizsgálódása tárgyát képező művekről és alkotóikról, mind önmagáról.

Ez az átfogó témakör, ahogyan a címből is következtethetünk, a magyar irodalom határainkon túl megjelenő alkotásait és azok létrehozóit — írókat, költőket, közírókat, drámaírókat — vizsgálja és értékeli. A szerző minden sora elmélyültségről, tárgykörének alapos ismeretéről tudósít. Olyan otthonosan mozog a szomszéd országok magyar irodalmi köreiben, hogy az egy ottlélőnek is dicséretére válna. A műfajilag is sokrétű — recenzió, tanulmány, színikritika — kötet alapján az olvasó ismételtelen levonhatja a következtetést: múltját és jelenét tekintve, a külsőszági magyar irodalom *önálló értékeket létrehozó* irodalom.

Szakolczay azt is bizonyítja, hogy a közvetlen szomszédos országokon túlmenően Londonban (Cs. Szabó László, Határ Győző),

Torontóban (Faludy György, Vitéz György), Münchenben (Borbándi Gyula), Párizsban (Albert Pál) és a világ más tájain is figyelemre méltó alkotások születnek, amelyek szervesen illeszkednek a szűkebb értelemben vett magyar irodalom történetébe. Még akkor is, ha közülük csak keveset van módunkban megvásárolni könyvesboltjainkban vagy leemelni a könyvtárak polcairól.

Öt fejezetre tagoltan 33 írás igazolja a szerző író- és műismeretét. Átfogó jellegű munkáiban — írók, közírók életútját idézve — felszínre hozza és felszínen tartja a történelmi tudatot, a folytonosságot, a nemzedékek kapcsolódását. Számptalan — általa értékelt művekben és értékekben jelentkező — névvel ismerkedhetünk meg, hogy arcpírtóan rossz lelkiismerettel állapítsuk meg: mennyire hézagos a tudásunk ezen a területen, milyen keveset is tudunk! Ha Szakolczay könyvének más érdeme nem is lenne — már ez elegendő ahhoz, hogy értékessé váljék szemünkben.

Az „egységben láttatás” végső célkitűzésének eredményeként összefogott, markáns képet kapunk a határokon túli magyar írók és közírók azonossági és elkülönítő jegyeiről, fejlődésében érzékelve a lényegi mozzanatokot.

A kötet jellegéből fakadóan a szerző nem mestere a filológiai aprómunkának, nem búvárkodik a levéltárban, nem kutatja a kézíratos hagyatékokat. Az „itt és most” elve alapján azonnal reagál és meglátásait, a mindig új jelenségeket a nagy összefüggések folyamatában láttatja velünk. Érdekes példája ennek az írásmódnak a Nemzedékek kapcsolódása, a romániai, jugoszláviai és csehszlovákiai magyar irodalom generációiról adott „helyzetjelentése”, de ugyanígy nyilatkozik meg a *Kárpáti Kalendárium irodalmi mellékletei 1970—1973.* elemzése közben is. Ezt a tendenciát követhetjük nyomon a *Balogh Edgár hűsége, az Esszé hitvallás- emlékezés (Méliusz József)*, és a *Cs. Szabó László az esszéíró* című munkákban is.

A válogatás többsége recenzió. De olyan magasra emelt mércével dolgozik, hogy nemegyszer többet tudunk meg belőlük, mint sok máshol olvasható, tanulmánynak jegyzett írásból. Igaz ez a Bori Imre: *Irodalmunk évszázadai*, (Fórum 1975), Kántor Lajos és Láng Gusztáv: *Romániai magyar irodalomtörténete 1945—1970* kapcsán csakúgy, ahogy a kötet egyik kitűnő portrérajza: *Kapcsolattörténet és magatartás, Vonások egy ungvári tudós arcképéhez* — Várady Sternberg János felvázolása során. De ugyanezt állapíthatjuk meg a Hervay Gizella költői világát feltáró *Hervay Gizella lírája* című ismertetésben vagy Páskándi Géza és Sütő András műveinek értékelésekor.

Alig térnek el ettől a drámai bemutatókról szóló, külön fejezetbe zárt színikritikák. Többségükben nyomon követhetjük a drámák színházi sorsát több városban. Szakolczay mindenekelőtt műcentrikus, előnyben részesíti az irodalmi megközelítést, de ez nem zárja ki, hogy

betekintést nyújtson a „rendezői töprengésbe”. (Ezen az oldalon, Gion Nándor, Bemutató Újvidéken, A csillag a máglyán Budapesten és Kolozsvárt stb.)

Mindenre van szeme és tolla, ami tárgykörébe tartozik. És nagyon jó a tolla. Szépen ír. Képei, hasonlatai tiszták, sehol egy fogalomzavar, egy erőltetett kifejezés. Esetenként líraian fogalmaz. Bálint Tibor 28 novellát tartalmazó kötetének ismertetésében, a *Nekem már nem fáj az utazásnak* olvasása közben megragad ragyogó stílusa és elhithető ereje.

Mert, a novelláskötet olvasása nélkül, — de a Zokogó majom ismeretében is — elhisszük Szokolczaynak, hogy Bálint Tibor „író Krisztus összes sebével”, hogy „. . . bölcs öregek tapasztalta-mesélte történelem újat mutató távlatával próbálja érzékeltetni erény és bűn, szeretet és gyűlölet, élet és halál mindenkori dilemmáját”, „és azt is, hogy Bálint Tibornál „valami mindig átragyogja a szöveget, s a szavak jelentésén túl hangulati erőt kölcsönöz az ábrázolt tárgynak. Sosem volt történelem félenk kisemberei táltosodnak meg, elporladt világok és élethelyzetek kapnak feltámadásnyi fényt.”

Szilágyi István: *Kő hull apadó kútba* című regényének bemutatásakor már nem a hitre hagyatkozunk, hiszen jól ismerjük a könyvet. Ebben az esetben már csak egyetérthetünk: „. . . a kisváros . . . egy önmaga mércéjét nem ismerő, félbevágott világ. Ady bibliás átka mintha örökérvényű süllyesztőbe terelte volna azt, ami már a századvégi ellentmondások-felemelkedések és zuhanások közepette nemcsak az idő, hanem a provincia önmaga pusztá hurokjával is halálra ítéltetett.”

Szokolczay Lajos a „hídverő” nemzedék kései utóda. Tudja, amit ők tudtak és hirdettek: a hídnek állnia kell. Szokolczaynak nem is kell igénybe vennie, ő már híd nélkül közlekedik, a túlsó parton is otthon van. De ácsolja és erősíti ezt a hidat mindazok számára, akik, reméljük — mind nagyobb számmal át akarnak rajta kelni: a túlsó partról hozzánk és tőlünk a túlsó partra. (Szépirodalmi, 1984.)

URBÁN NAGY ROZÁLIA

DOBOS LÁSZLÓ: GONDOK KÖNYVE

Az író, aki az újabb csehszlovákiai magyar irodalom megteremtésének feladatait válogatás nélkül vette magára, s gondolkodásának mai álláspontja az, hogy az öngazolás helyett az igazmondásnak van egyedül értelme, tanulságos könyvet adott ki. Cikkeiből, tanulmányai-
ból, útirajzaiból és egy vele készített interjúból jelentetett meg törté-